

SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010. Tālrunis: 67830735, 67210274. Fakss: 67830770. E-pasts: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša

Jāņa Neimaņa

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā 2023. gada 22. februārī

lietā Nr. 2020-33-01

„Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”.

Es nepiekrītu Satversmes tiesas sprieduma secinājumu daļas 27. punkta argumentiem, ka tiesību normas, kas regulē to, kādā valodā augstskolās un koledžās turpmāk īstenojamas studiju programmas, aizskar privāto augstskolu pamattiesības uz īpašumu.

Pretstatā tiesas vairākuma uzskatam, domāju, ka apstrīdētās normas noved pie augstskolu un koledžu nodarbošanās brīvības ierobežošanas: to darbības un lēmumu pieņemšanas brīvību ierobežo prasības pēc stingrāka valsts valodas lietojuma. Tāpēc likumdevējs ar apstrīdētajām normām ierobežoja privāto augstskolu un koledžu nodarbošanās brīvību, kas noteikta Satversmes 106. pantā, nevis šo subjektu īpašuma tiesības. Tas gan nemaina gala rezultātu, taču man šķita būtiski par šo izteikties atsevišķi, jo jau ilgstoši nodarbošanās brīvība kā pamattiesība nepelnīti netiek ievērota.

Nelaieme tā, ka Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību konvencija neregulē nodarbošanās brīvību. Tādēļ gan pieteikuma iesniedzēji, gan arī diemžēl Satversmes tiesa iet pieteikumu pavadā un nodarbošanās brīvības pamattiesību aizstāj ar pamattiesībām uz īpašumu, jo īpaši tad, kur personas nodarbošanās notiek kaut kādā saistībā ar valsts izdotu licenci. Tad atrodama atziņa, ka tiesību uz īpašumu tvērumā

ietilpst personas tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata. Un, ja ir kaut kāda licence, tad Satversmes tiesa konstatē Satversmes 105. panta ierobežojumu. Otra nelaime ir tā, ka Latvijā nav nopietnas diskusijas tiesību zinātnē nedz par pamattiesību saturu, nedz tiesu nolēmumiem.

Tā nu nodarbošanās brīvība kā pamattiesība paliek īsti nepamanīta. Arī šajā lietā pieteikuma iesniedzēji apstrīdēja tiesību normas iepretim tiesībām uz īpašumu, nevis nodarbošanās brīvībai. Tas gan nav iemesls, kādēļ Satversmes tiesa nevarētu pati objektīvi konstatēt pareizo pamattiesību Satversmes vienotajā sistēmā un pārbaudīt apstrīdēto normu atbilstību tām pamattiesībām, kuras šīs normas patiesi ierobežo. Tiesa pati zina tiesības, un Satversmes tiesas process ir objektīva rakstura, kurā noskaidrojama apstrīdētās normas atbilstība visai ar Satversmi nodibinātajai tiesību iekārtai.

Nepiekrītu Satversmes tiesas sprieduma 27.2. punktā minētajam, ka Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietvertās tiesības uz uzņēmējdarbības brīvību, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16. pantā ietvertā darījumdarbības brīvība korespondē ar Satversmes 105. pantu. Šīs Eiropas Savienībā atzītās pamattiesības (piemēram, Hartas 15. un 16. pants) korespondē ar Satversmes 106. pantu. Ar Satversmes 105. pantu korespondē Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17. pants.

Kas tad ir nodarbošanās brīvības kā pamattiesības subjekts? Saskaņā ar Satversmes 106. panta redakciju – ikviens, jeb ikviena persona. Satversmes komentāros norādīts, ka nodarbošanās brīvības pamattiesības subjekts esot fiziska persona (*sk. I. Bite. 106. Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 480.lpp., 2.punkts*). Taču tam nevar piekrist, jo nodarbošanās brīvību Satversme nepiesaista vienīgi cilvēka dabiskajām iezīmēm; nodarbošanās brīvību var izmantot arī kolektīvi – personu apvienības, tātad arī privāto tiesību juridiskās personas.

Ko aizsargā nodarbošanās brīvība? Satversmes 106. pants aizsargā gan nodarbošanās izvēles brīvību, gan arī šīs nodarbošanās izpildīšanas brīvību, jo ko gan dotu brīvība izvēlēties nodarbošanos, ja tās izpildes brīvība nebūtu aizsargāta? Turklāt ar nodarbošanās izpildīšanu ikreiz tiek apstiprināta šīs nodarbošanās izvēle. Savukārt tas, kā tiek noregulēta nodarbošanās izpilde, kādi ir konkrētie kritēriji, lai veiktu

nodarbošanos, ietekmē personas nodarbošanās izvēli. Tātad Satversmes 106. pants aizsargā gan nodarbošanās izvēles brīvību, gan arī šīs nodarbošanās izpildīšanas brīvību – nodarbošanos visos tās aspektos līdz pat tās pabeigšanai. Aizsargā arī personas brīvību neizvēlēties konkrētu nodarbošanos. Jēdzienam “nodarbošanās” ir plašs saturs: tā ir ilglaicīgi mērķēta darbība, lai nodrošinātu un saglabātu savu eksistences, savas dzīves pamatu; nodarbošanās brīvības kontekstā nav nozīmes tam, vai nodarbošanos izpilda patstāvīgi vai kāda vadībā, privātā sfērā vai valsts pārvaldē (*sk. arī Satversmes tiesas 2022.gada 21.aprīļa sprieduma lietā Nr.2021-27-01 15., 15.1.punktu*).

Arī privāto augstskolu un koledžu programmu izpilde ir nodarbošanās, tās izpildes valoda ir daļa no šo tiesību subjektu nodarbošanās izvēles brīvības un izpildes brīvības. Nodarbošanās – privāto augstskolu un koledžu programmu izpildes – valoda ir daļa no šo augstskolu un koledžu nodarbošanās līdzekļiem, arī savā ziņā satura līdzekļiem, jo tā ir valodas funkcija būt par saziņas līdzekli, domu un informācijas apmaiņas līdzekli, arī domāšanas un nosaukšanas līdzekli.

Valodas lietošanas prasība tikai margināli skar privāto augstskolu un koledžu īpašumu. Piemēram, tiesas sēdē tika piemeklēts, ka valodas lietošanas prasības ietekmēšot šo subjektu bibliotēku lietošanas paradumus un izdevumus bibliotēku krājumu papildināšanai/aizstāšanai. Varu saprast pieteikuma iesniedzējus, ka tie bija iespiesti savā ziņā īpašuma tiesību tvērumā, mēģinot atrast kaut kādu sava īpašuma samazinājumu, ierobežojumu, jo nākotnes ienākumu negūšana no studentu maksām jeb peļņas interese īpašuma tiesību saturā ir noraidīta. Taču bibliotēku krājuma maiņa ir tikai blakus pakārtota iezīme nodarbošanās satura konceptuālai maiņai.

Nepiekrītu Satversmes tiesas sprieduma 27.2.punktā minētajam, ka īpašuma tiesību aizskārumu uzrādot tas, ka nodarbošanās valoda norādīta licencē.

Tam, ka nodarbošanās valoda norādīta privāto augstskolu un koledžu programmu licencē nav izšķirošas nozīmes. Nodarbošanās brīvības vai īpašuma tiesību aizskārumš nebija no tā jāpadara atkarīgs. Bija jāraugās uz šo pamattiesību ierobežojuma būtību. Tam, kādā veidā īstenojama aktivitāte, kādā valodā, ir tikai pakārtots efekts uz īpašumtiesiskām pozīcijām, tas var būt negatīvs, neitrāls vai pat patiesībā beigu beigās peļņu nesošs. Tas, ka privātajām augstskolām un koledžām jāpakārto sava darbība citādākām prasībām, jau tieši uzrāda, ka tiek ietekmēta šo subjektu iepriekšējā nodarbošanās, ka nodarbošanās jāaskaņo ar jaunām prasībām. Jebkura nodarbošanās pārmaiņa prasa noteiktus resursus, prasa izdarīt izdevumus, taču tas nav uzreiz jāsaprot kā īpašuma tiesību ierobežojums, bet gan kā iepriekšēji piekoptās nodarbošanās brīvības ierobežojums.

Tiesnesis*

J. Neimanis

**Dokuments parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu.*